

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НОМІНАЦІЙ ДОГОВОРУ ПІД ЧАС ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

DIFFERENTIATION NOMINATION AGREEMENT ON RESOLVING LEGAL CONFLICTS

Черновицький М.Ю., аспірант кафедри історії і теорії держави та права
Запорізький національний університет

У статті досліджено різноманітні підходи до визначення концепту «договір» як засобу врегулювання правових конфліктів. Визначено, що наявні номінації детерміновані насамперед правовими традиціями, які утворюють основу правової культури соціалізації людини. Деталізація розуміння договору відбувається в межах сфери правових відносин, учасниками яких добровільно стають щонайменше двоє людей. Важливі у визначенні досліджуваного концепту також природа і культура сторін договору, його предмет тощо. Зняття конфліктності інтересів сторін відбувається в контексті розуміння ментального, духовного й інших вимірів їхнього екзистенційного поля, що належить до західної, східної, релігійної і/або традиційної правової сім'ї. Антропоцентричність західної традиції права віддаляє сторони від поступок одна одній. Урахування інтересів громади, колективу людей характерне для правових традицій Сходу. Духовні, етичні, правові стандарти східних націй дозволяють їм бачити світ цілісним, де інтереси одного й іншого лише частина відображення загального в бутті. Підсумовано, що через це інструментальне значення договору для врегулювання правових конфліктів у них нівелюється. Вихідні основи концепту «договору» під час вирішення правових конфліктів визначаються через поєднання сутнісних ознак природи договору й конфлікту. Обидва феномени осмислюються в полі ідей юриспруденції. Діалектично договір виконує роль нейтралізації накопиченої сторонами конфлікту критичної маси кількісних характеристик сприйняття наявних цінностей через їх органічний перехід до нової якості сприйняття цінностей, що фактично являє собою трансформацію якісних характеристик зазначених цінностей, їхню нову форму буття, яку сторони нарешті побачили за наслідками договірної врегулювання конфлікту. Наголошено, що договір уможливорює максимально можливу для соціуму гнучкість, наступництво та примноження правових цінностей, щодо яких існував конфлікт.

Ключові слова: договір, інтерес, медіація, права й обов'язки, правовий конфлікт, правосвідомість, спір, суд, угода.

The article reveals the various approaches to defining the concept of "contract" as a means of resolving legal conflicts. It is determined that the existing nominations are determined, first of all, by legal traditions, which form the basis of the legal culture of human socialization. Detailing the understanding of the contract takes place within the scope of legal relations, in which at least two people voluntarily become participants. The nature and culture of the parties to the contract, its subject, etc. also become important in determining the concept under study. The removal of conflicts of interest of the parties takes place in the context of understanding the mental, spiritual and other dimensions of their existential field, which belongs to the Western, Eastern, religious and / or traditional legal family. The anthropocentrism of the Western tradition of law distances the parties from concessions to each other. Taking into account the interests of the community, the team of people is characteristic of the legal traditions of the East. The spiritual, ethical, and legal standards of Eastern nations allow them to see the world as a whole, where the interests of both are only part of the reflection of the common in existence. It is concluded that because of this the instrumental significance of the agreement for resolving legal conflicts in them is leveled. The basic principles of the concept of "contract" in resolving legal conflicts are determined through a combination of essential features of the nature of the contract and conflict. Both phenomena are understood in the field of ideas of jurisprudence. Dialectically, the contract plays the role of neutralizing the accumulated critical mass of the quantitative characteristics of the perception of existing values through their organic transition to a new quality of perception of values, which is actually a transformation of qualitative characteristics of these values, their new form of existence. It is emphasized that the agreement allows the maximum possible flexibility for society, succession and increase of legal values, about which there was a conflict.

It is determined that the completeness of the general theoretical conceptualization of the contract concept in legal conflicts is added by information about the person in law as a part of society, which is organically layered on the above traditions of jurisprudence and relevant methodological tools. The essence of legal conflict is expressed in the contradictions of people and their groups with each other in various combinations of subjective and objective features. The contract is a system of rights and obligations of its parties. In connection with the concept of "legal conflict", the interpretation of the term "contract" is narrowed to the purpose of the agreements of the parties to prevent and / or resolve existing disputes between them.

Key words: contract, interest, mediation, rights and duties, legal conflict, legal awareness, dispute, court, agreement.

Постановка проблеми. Ключовими концептами будь-яких правовідносин стають як «договір», так і «правовий конфлікт». Власне вся правова система по суті спрямована на узгодження за посередництва держави онтологічно протилежних інтересів суб'єктів права. Процесуальна частина цієї системи створена з єдиною метою – через дотримання процедури знайти та впровадити правове (правосудне) рішення у справі, інакше кажучи, розсудити, хто має рацію, а хто помиляється. Процес такий – цілковита забаганка для розсудливих, обізнаних й порядних людей. Він для них обтяжливий як такий, що взагалі не властивий їхній природі та зайвий, оскільки ці люди розуміють, усвідомлюють та несуть відповідальність за власні діяння. Їхній інструментарій профілактики правових конфліктів вичерпується через перманентний діалог (полілог), дискурс, обговорення, погодження, взаємні еквівалентні за значенням поступки й інші засоби прагнення почути іншого, знайти в підсумку прийнятний компроміс. Такого роду домовленості концептуалізуються переважно на тлі східної традиції права з її домінуванням прагненням

до загальної гармонії зі світом через духовне самовдосконалення, що не відбувається саме собою [1, с. 10]. Воно актуалізується тільки у зв'язку із соціальною самоідентифікацією особистості, яка реалізується в суспільстві, вибудовує правові відносини з його іншими членами поза конфліктами й у межах мирного взаємного порозуміння. І право як об'єктивна субстанція тут – частина життєвої філософії, на рівні загальних ідей та принципів

Західна традиція права антропоцентрична. Людина тут головна, а її права й свободи домінують над правами й інтересами всіх інших суб'єктів права. Як влучно відзначив А. Моріта, за наслідками порівняння правових систем Японії та США, прагнення до компромісу – головний елемент їхньої юридичної системи та їхніх взаємин. Японці розуміють, що в багатьох ситуаціях їм доводиться жертвувати деякими з їхніх бажань. У США, наскільки він може судити, такого прагнення до компромісу немає. Американці, у всякому разі ті, з якими він зустрічався впродовж сорока років, у більшості своїй переконані у правильності власної думки, власного образу дій [2, с. 169–170].

Виходить, що самовпевненість і/або вади правової культури – джерело правових конфліктів, особливо для мінливих (часто непослідовних) у своїх рішеннях людей, угоди з якими доводиться виконувати негайно, інакше на ранок із ними треба домовлятися по-новому, що інколи приписують, наприклад, і більшості українських бізнесменів, які працюють часто в умовах перманентної латентної кризи й соціальної транзитивності.

Генетично властиві правосвідомості людини західної культури риси переважання власного матеріального і/або іншого інтересу понад усе органічно втягають її у конфлікт із такою самою чи іншою людиною, яка прагне забезпечити своє право у відносинах, де воно (право) не живиться енергією взаємного порозуміння та поступок, а перебуває під загрозою зникнення. Іманентність цієї риси природі таких людей перетворює правові конфлікти на перманентні процеси, для успішного проведення яких створюються та вдосконалюються цілі правові інститути – правил взаємодії під час розгляду обставин справи та її вирішення, посередників та інших учасників, їхніх прав та обов'язків тощо. Без них носії правових цінностей Заходу не те, що не виживають, а втрачають власну унікальну основу для розвитку, тобто їхні екзистенційні проекти реалізуються діалектично не інакше як через конфлікт, де договір стає інститутом його вирішення. Водночас запозичення та вдала імплементація продуктивних рис використання договору на доконфліктному етапі, попередження з його допомогою правового конфлікту, отже, детермінована цим економія коштів на юридичну допомогу в конфліктних ситуаціях, усе більше мають приваблювати західну правову культуру, яка не просто раціональна, але ще й суто прагматична, капіталізована й капіталістична.

Актуальність для розвитку людства належного осмислення всіх вищеписаних взаємозв'язків практичного змісту не викликає сумнівів і отримувала відгук на рівні правової доктрини. Питання конвергенції західної та східної традицій права порушувалися багатьма вченими в межах їхніх наукових праць, хоча заявлена до розробки в межах цієї роботи проблема й залишилась поза їхньою належною увагою, а тому її осмислення, нехай навіть і неспішне, наступове, на часі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою положень нашого дослідження стали висновки, викладені у працях відомих українських і закордонних учених, а саме: С.С. Алексєєва, С.К. Бостана, С.Д. Гусарева, О.В. Дзери, І.В. Жилінкової, О.С. Іоффе, М.І. Козюбри, Т.О. Коломоєць, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, Р.А. Майданика, Є.В. Невмержицького, С.Г. Стеценка, О.Д. Тихомирова, С.О. Погрібного, З.В. Ромовської, М.М. Сібільова, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Р.О. Халфіної, О.Р. Шишки, В.Л. Яроцького й інших. Багато окремих аспектів проблем договору під час вирішення правових конфліктів розкриті на рівні дисертаційних, монографічних та інших спеціальних наукових робіт високого рівня теоретичного абстрагування. Так, Г.М. Ахмач дослідила договірні правовідносини членів сім'ї; А.В. Жданюк – підготовку майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності; С.О. Корінний – упровадження медіації в адміністративний процес України; С.М. Костікова – публічний договір як інститут цивільного права; Н.А. Мазаракі – теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні; Р.В. Новак – кримінальне провадження на підставі угод в Україні; Т.М. Пархоменко – теоретико-методологічні засади джерел права; Т.К. Примак – теоретико-правові питання інституту договору; А.С. Трекке – кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості; Т.І. Шинкар – вітчизняний та закордонний досвід застосування медіації в адміністративному судочинстві; та інші. Однак у більшості праць варіації визначень договору під час врегулювання правових конфліктів

розглянуто не повною мірою, а тому вони актуальні для подальшого дослідження, зокрема й у межах цієї роботи.

Мета статті – розкрити зміст диференціації номінацій договору під час врегулювання правових конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Договір та конфлікти, які виникають між суб'єктами права, – частина загального контексту договірної форми соціальної взаємодії, досягнення згоди з механізмів повноцінної реалізації природних прав людини й інших ключових питань буття, виходячи із самоцінності кожного. Ж.-Ж. Руссо номінував цю форму суспільним договором, абсолютно слушно наголосив на необхідності знайти таку форму асоціації, яка захищає всією загальною силою особистість і майно кожного із членів асоціації і завдяки якій кожен, з'єднавшись з усіма, підкоряється, однак, тільки самому собі і залишається настільки ж вільним, як і колись [3, с. 10–11]. Суспільний договір – це згода людей на об'єднання, утворення держави. Він має конститутивний характер, оформлює встановлення державно організованого суспільства: первинно (договір об'єднання) і вторинно (договір підпорядкування народу і державних органів правителів), наприклад, про створення конституційно-договірної федерації адміністративно-територіального устрою держави. Договір як санкціонована державою форма права поширений також у міжнародних відносинах. Як форма закріплення міжнародно-правових зобов'язань він може мати різні найменування: «конвенція», «пакт», «угода», «протокол» тощо [4, с. 55–56, 114, 152, 190]. Такі види договорів спрямовані на попередження найбільш масштабних етнічних, релігійних, національних та інших соціальних конфліктів.

Загальносоціальний контекст і множини суттєвих чинників, які неможливо не враховувати під час пізнання феномену договору, влучно характеризує сформульований у правовій доктрині висновок про те, що договір – це і організаційне утворення, і основа інтеграційних процесів, і елемент більшості інститутів, і стійкий тип поведінки, і процедура вирішення конфліктів, і система норм, і джерело нормативного регулювання, і механізм економічної взаємодії, й ідея ціннісного характеру, уявлення про «ідеальний тип» держави, права, економіки тощо. Різні аспекти тематики договору активно розробляються у сфері соціально-гуманітарних наук, що дозволяє констатувати міждисциплінарний та інституціональний характер проблематики. Інтегруючи в собі знання з різних наук і узагальнивши різного роду концепції, можна стверджувати, що договір – відправна, вихідна точка для розуміння суті багатьох інститутів, особливо тих, дивергентною ознакою яких стає добровільна згода сторін [5, с. 3, 4].

Концептуалізація порушеної в цій роботі проблеми на загальнотеоретичному рівні також уявляється через використання інституту «договірне право», у межах якого об'єднують нормативні договори (міжнародні та внутрішньодержавні) між двома або декількома суб'єктами як сукупність обов'язкових для них умов, що виражає їхнє юридичне значення договору, зокрема і для інших учасників суспільних відносин. Наприклад, метою Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до ухвалення нової Конституції України від 8 червня 1995 р. № 1к/95-ВР стало саме запобігання політичному протистоянню владних структур із його можливими руйнівними наслідками для долі всієї країни і суспільства; забезпечення громадянського миру і спокою в Україні та створення умов для гідного життя і праці людини, консолідації всіх здорових сил суспільства. Використання нормативно-правового договору для вирішення правових конфліктів вимагає врахування його змістовного наповнення – взаємних прав, обов'язків щодо публічного (загального) інтересу, який завжди корелює із приватним інтересами, що формуються в особистому

житті людей і, однак, можуть не збігатися з тими інтересами, які вважають для себе спільними нація, суспільство, держава [6, с. 5]. Сукупне відображення приватних інтересів громадян у публічних угодах / нормативно-правових договорах ретельніше простежується не тільки через їх предметний опис, а й завдяки визначенню механізмів задоволення таких інтересів: строків і порядку реалізації (форми, засоби, методи тощо) прав і свобод, відповідальності за невиконання або неналежне виконання добровільно прийнятих на себе зобов'язань; а також правового статусу його сторін (держава, міжнародна організація, ТНК [7], державні органи, посадові особи тощо), компліментарність (доповнення чинного законодавство і значення для ухвалення інших юридичних актів) і дотримання процедури набуття ним чинності. Ученими відзначається зростання ролі договірної форми у здійсненні функцій держави через розвиток ринкової економіки та децентралізацію державного управління [4, с. 152, 189, 400]. Інші різновиди договорів об'єктивуються в межах сімейного (шлюбний договір тощо), трудового (трудоий договір, контракт, колективний договір тощо), цивільного, господарського, адміністративного й інших галузей права.

Розумінню феномену договору в досліджуваному нами контексті допомагає його протиставлення позадоговірним способам урегулювання правових конфліктів. До них відносимо всі ті, які випливають з інших джерел права, окрім його договірної форми. Законодавство, яке прямо чи опосередковано відображено в договорах, застосовується сторонами у правових відносинах між ними. Наприклад, у ст. ст. 1166–1215 гл. 82 «Відшкодування шкоди» Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) від 16 січня 2003 р. № 435–IV вказані позадоговірні, нормативно-правові підстави відповідальності за завдану шкоду. На відміну від договору, де дивергентними рисами стають добровільність згоди щонайменше двох суб'єктів права, застосування законодавчих позадоговірних основ вирішення конфлікту вимагає участі третьої особи – арбітра. Зокрема у стані конфлікту, де відсутня погоджена позиція сторін у частині меж, способів, строків та інших умов / порядку використання положень нормативно-правових актів, свою роль із пошуку ухваленого рішення відіграє суддя. Тільки він уповноважений перетворити розбіжності на згоду. Соціальна місія судді виконується і стає високою тоді, коли таке рішення ухвалене виключно на підставі врахування всіх принципів права та суттєвих обставин справи. По суті примусовий, за посередництва третьої особи – судді, договір.

Ось добровільна згода сторін через схилення їх до обоюдно прийнятного варіанта вирішення правового конфлікту в позасудових процедурах номінується терміном «медіація». Тут домовленості сторін опосередковані допомогою незалежної, нейтральної, неупередженої фізичної особи, яка не має повноважень щодо ухвалення рішення по суті конфлікту (спору) і проводить медіацію – добровільну, позасудову, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів (п. п. 2 і 4 ч. 1 ст. 1) [8]. Договірні відносини у сфері медіації можуть виникати до та після виникнення спору, з метою початку процедури медіації або для закріплення досягнутого компромісу, у рамках приватної чи присудової медіації тощо. Тому договори у сфері медіації мають різні юридичні конструкції, мету, предмет, форму тощо. В англійських законодавчих актах та науковій юридичній літературі вживають три терміни щодо видів договорів у сфері медіації: *a mediation clause* (медіаційне застереження), *a mediation agreement*, чи *a contract to mediate* (медіаційний договір) та *a mediated settlement agreement* (угода, укладена за результатами медіації). Угоди, укладені за результатами медіації, можуть мати форму медіативних або додаткових дого-

ворів до основного договору (наприклад, трудового), а також сукупності договорів (якщо метою їх укладення є вирішення спору) [9, с. 252, 254].

На відміну від міжнародних, конституційних, трудових та інших правових відносин взаємодія держави, в особі її уповноважених органів, з людиною щодо вчиненого нею злочину та належної за нього кари конфліктні від самого початку (лат. *a priori* – «первісно») неправомірного посягання на публічний інтерес. Винайдений процесуальний інструмент залагоджування конфлікту у кримінально-правових відносинах номінується терміном «угода про визнання винуватості». По суті запровадження можливості договірних відносин під час вирішення кримінально-правових конфліктів зміст інтрузії (від лат. *intrusio*, від лат. *intrudo* – «заштовхують») приватноправових елементів у сфері кримінального процесуального права, що покликані знизити навантаженість органів кримінальної юстиції, посилити роль потерпілого у кримінальному процесі та сприяти запобіганню злочинів.

У межах розгортання кримінального процесу зазначена угода являє собою процесуально оформлену домовленість, яка укладається, з одного боку, прокурором із метою оптимізації процесу виявлення, припинення, розслідування та відвернення кримінальних правопорушень, а з іншого – підозрюваним, обвинуваченим, який надає кримінально релевантну інформацію про вчинені ним та іншими особами кримінальні правопорушення, а також іншу допомогу правоохоронним органам із метою мінімізації негативних для нього правових наслідків за вчинений злочин, в обмін на узгоджене покарання. До ознак, які характеризують угоду про визнання винуватості та визначають її юридичний зміст (сутність), належать урегульованість законом (наприклад, гл. 35 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України; ст. 56–1 КПК Російської Федерації) процедури її укладення й інші ознаки правозастосовного акту, двосторонній характер, наявність відповідних правовідносин між сторонами кримінального провадження, письмова форма, можливість ініціювання на різних стадіях та етапах кримінального провадження [10, с. 16]. Отже, інститут кримінального провадження на підставі угод – відносно новий для вітчизняного кримінального судочинства і належить до особливих порядків кримінального провадження. Проте передбачена законом можливість домовленості між підозрюваним чи обвинуваченим і прокурором або потерпілим стала поширеним альтернативним способом урегулювання кримінально-правових конфліктів. Наприклад, за 2014 р. на розгляд судів з обвинувальним актом направлено більш ніж 110 тис. кримінальних проваджень, з яких понад 22 тис. (або 20%) – з укладенням угод під час досудового розслідування про зміну характеру обвинувачення, зокрема й виду правопорушення та міри покарання обвинуваченому в обмін на конструктивну співпрацю з органами досудового розслідування. Простежують два різновиди вирішення кримінально-правових конфліктів у межах інституту цих угод, як-от: 1) трансакція (голландсько-бельгійська модель) – коли уповноважені органи правопорядку відмовляються від кримінального переслідування особи, якщо вона сплатить до публічного бюджету встановлену в кожному конкретному випадку грошову суму, відбуває пом'якшене покарання або звільняється від нього; 2) медіація – примирення злочинця з потерпілим [11, с. 4, 55].

Поняття договору (угоди, правочину) у сфері вирішення конфліктів приватно-правового характеру аналогічно відповідним дефініціям публічно-правових відносин визначається через мету – винайдення спільного рішення для подальшої конструктивної взаємодії сторін; предмет – зміст діянь, які повинні вчинити сторони (їхні права й обов'язки); механізм практичного втілення досягнутої домовленості у правовій реальності – строки, спо-

соби реалізації. Відповідно до ст. 626 ЦКУ, договором визнається домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Господарський договір визначається як засноване на домовленості сторін і зафіксоване в установленій законом формі зобов'язальне правовідношення між суб'єктами господарювання та/або суб'єктами організаційно-правових повноважень, змістом якого є взаємні права й обов'язки сторін у сфері господарської діяльності з урахуванням загальногосподарських (публічних) інтересів; домовленість двох або більше суб'єктів господарських відносин, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх прав і обов'язків у сфері господарювання; збірне (узгальнювальне) поняття, до якого відносять різні договірні типи, що мають схожі принципи нормативної регламентації [12, с. 8]. Отже, для цивільних, підприємницьких (господарських) правових відносин концепт «договір» – найбільш усталена категорія осмислення мікросуб'єктної взаємодії, але це не виключає численних спорів щодо їх укладання, виконання, припинення тощо. Заснована на договорах сталість розвитку доповнюється в підсумку необхідністю врегулювання правових конфліктів, які виникають на підставі договору між сторонами часто із протилежними інтересами.

Онтологія досягнутого сторонами спору компромісу розкривається через пізнання потреби і формування інтересу людини, юридичної особи як суб'єктивних процесів, де його об'єктивна сторона визначається передусім тим, що впливає з об'єктивної потреби, можливостей її адекватного усвідомлення. Суб'єктивний інтерес формується з урахуванням можливості його реалізації в об'єктивно існуючих умовах та може більшою, особливо в умовах правового конфлікту, або меншою мірою відрізнятись від об'єктивних потреб (оптимально визначені інтереси тощо) [13, с. 70], утворювати непередбачувані, спонтанні і/або інші синергійні правові реалії, оформлені договором. У конфліктній ситуації вибору потрібної дії договір виступає компонентом реалізації варіанта погодження протилежних і/або неузгоджених цілей [14, с. 204, 205], де основними критеріями для встановлення меж їх досягнення як наслідку задоволення інтересу конкретної особи / приватного інтересу є інтереси інших осіб, зокрема суспільства та держави [15, с. 38].

Концепт «інтерес людини» у контексті проблеми договору як засобу вирішення правового конфлікту наштовхує нас на психологічний вимір діянь людини. Беручи його до уваги, знаходимо причини правового конфлікту у психіці людини. Вони можуть міститися у сфері емоційного, чуттєвого, ментального і/або вольового компонентів правосвідомості. Встановлення вад складників психіки під час формулювання договірних умов виходу із правового конфлікту порушує питання застосування сторонами (і/або залученими ними посередниками) підходящої термінології та вкладених у слова смислів, однаковою мірою зрозумілих для всіх учасників конфлікту, що також виключає емоційну забарвленість, сенситивну контрпродуктивність тощо. Договір спрямовується на елімінацію психологічного дисонансу саме тієї частини правових відносин, де стався збій, а саме: розумінні справжнього змісту (зокрема, прихованих мотивів) взаємних зобов'язань у всій їхній повноті; емоційні реакції на неприйнятні з позиції моралі і/або права діяння іншої сторони; лінь і/або інші вади волі людини. Передбачається, що ці проблеми психіки учасників конфліктних правових відносин обов'язково корелюють з об'єктивними обставинами, наприклад, що договір був цілком реалістичним для належного виконання, а не бажанням однієї зі сторін отримати максимальний прибуток у супереч фактам тощо.

Висновок. Отже, номінації концепту «договір» детерміновані насамперед правовими традиціями, які утворюють основу правових свідомості (підсвідомості й інших

її вихідних початків) та культури соціалізації людини. Надалі деталізація розуміння домовленості (договору) відбувається виходячи зі сфери правових відносин, учасником яких добровільно стають щонайменше двоє людей, та їхнього конкретного набору складових частин – природи та культури інших учасників; предмета, щодо якого люди взаємодіють; життєвих обставин тощо. Зняття конфліктності інтересів сторін відбувається в контексті розуміння ментального, духовного й інших вимірів їхнього екзистенційного поля, що належить до західної, східної, релігійної і/або традиційної правової сім'ї. Антропоцентричність західної традиції права віддаляє сторони від поступок одна одній, оскільки основним у їхній правовій свідомості стає інтерес кожної сторони окремо, а не їх композиція. Вони діють не стільки егоїстично, скільки з урахуванням інтересів громади, колективу людей у межах дії інших правових традицій, характерної для них теорії зустрічного надання. Люди країн Сходу йдуть на поступки один одному, чим виключають можливість виникнення правових конфліктів у майбутньому. Духовні, етичні, правові стандарти східних націй дозволяють їм бачити світ цілісним, де інтереси одного й іншого – лише частина відображення загального в бутті. Отже, через це й інструментальне значення договору для врегулювання таких потенційних конфліктів у них нівелюється.

Вихідні основи концепту «договору» під час урегулювання правових конфліктів визначаються через поєднання сутнісних ознак природи договору й конфлікту. Обидва феномени осмислюються в полі ідей юриспруденції, отже, і властивих їй та праву в об'єктивному розумінні як її предмету вивчення ознак, передусім телеологічного змісту, а саме: якщо конфлікт являє собою суперечність інтересів, то договір – інструмент усунення цих суперечностей. Діалектично договір виконує роль нейтралізації накопиченої сторонами конфлікту критичної маси кількісних характеристик (одиниці, відношення) сприйняття наявних цінностей через їх органічний перехід до нової якості сприйняття цінностей, що фактично являє собою трансформацію якісних характеристик зазначених цінностей, їхню нову форму буття, яку сторони нарешті побачили за наслідками договірного врегулювання конфлікту. І, будучи правовим засобом, договір уможливує максимальну можливість для соціуму гнучкість, наступництво та примноження цінностей, щодо яких існував конфлікт.

Повноти загальнотеоретичній концептуалізації поняття договору у правових конфліктах додають відомості про людину у праві як частину соціуму, що органічно нашаровується на вищезгадані традиції правопізнання та релевантні їм методологічні інструменти. Суть правового конфлікту виражається в суперечностях людей та їхніх груп одне з одним у найрізноманітніших комбінаціях за суб'єктивними й об'єктивними ознаками. Розкриття сутнісних, власне глибоких, характеристик цих ознак вимагає міждисциплінарного підходу із залученням знань з антропології, соціології права та суміжних, зокрема неюридичних, наук. У межах права, його логіки ці ознаки лише вибудовуються у струнку систему ланок та їхніх причинно-наслідкових зв'язків, до якої вже стає можливим застосування інституту договірного врегулювання конфлікту (його попередження), на диспозитивних загально- і приватноправових засадах. Інакше інститут договору не досягає своєї мети в контексті вирішення досліджуваної проблеми юридичних конфліктів, залишаючись юридичним, проте лише формальним і на практиці неефективним інструментом.

Договір являє собою систему прав та обов'язків його сторін. У прив'язці до концепту «правовий конфлікт» інтерпретація поняття «договір» звужується до цільової спрямованості домовленості сторін на недопущення і/або вирішення наявних між ними суперечностей. Слово «вирішення» у визначенні цього поняття означає дода-

вання процесуальної риси, коли сторони через виконання різноманітних дій, відповідно до встановлених законом форм, по суті реалізують процедури з осмислення, обговорення, пошуку, погодження, ухвалення, фіксації й подальшого виконання прийнятних для них обох

рішень, що перетворюють їхні уявлення, знання й переконання про їхні права й обов'язки стосовно предмета конфлікту на предмет договору як правової форми залагодженого конфлікту та нового екзистенційного етапу буття інтересів сторін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каткова Т.Г. Особливості правових традицій Східної Азії. *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 9–13.
2. Морита А. Сделано в Японии. Пер. с англ. О. Радикова. Москва : Прогресс, 1993. 413 с.
3. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре : трактаты. Кн. I. Москва : Наука, 1969. 157 с.
4. Загальна теорія держави і права : підручник / М.В. Цвік та ін. Харків : Право, 2011. 584 с.
5. Примак Т.К. Институт договора: теоретико-правовые вопросы : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2009. 52 с.
6. Тихомиров Ю.А. Публично-правовое регулирование: динамика сфер и методов. *Журнал российского права*. 2001. № 5. С. 3–12.
7. Фединяк Г.С. Правосуб'єктність транснаціональних корпорацій у час глобалізаційних процесів (аспекти міжнародного права та міжнародного приватного права) : монографія. Київ : Атіка, 2007. 200 с.
8. Промедіацію: проект закону України від 19 травня 2020 р. №3504. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877.
9. Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 484 с.
10. Трекке А.С. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2018. 24 с.
11. Новак Р.В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 214 с.
12. Проблеми правового регулювання договірних відносин суб'єктів господарювання : монографія / В.М. Адам та ін. Львів : Галицька вид. спілка, 2019. 247 с.
13. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век. Москва : Спарк, 2000. 280 с.
14. Перегудов Ф.И., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ. Москва : Высшая школа, 1989. 367 с.
15. Ильина О.Ю. Интересы ребенка в семейном праве Российской Федерации. Москва : Городец, 2006. 192 с.